

Ks. Marek Chmielewski

KONSEKROWANI W ŚWIECIE I DLA ŚWIATA*

Na niezmierzone bogactwo powołań i charyzmatów w Kościele Chrystusowym, które wzbudza w nim Duch Święty (por. VC 5), składają się także instytuty świeckie, których członkowie swoją konsekrację na mocy profesji rad ewangelicznych czystości, ubóstwa i posłuszeństwa realizują w świecie i dla świata.

1. Powstanie instytutów świeckich

Instytuty świeckich konsekrowanych powszechnie uważa się za nową formę życia w Kościele, oficjalnego ich ustanowienia dokonał bowiem Pius XII konstytucją apostolską *Provida Mater Ecclesia* wydaną 2 II 1947 roku. Jednak śladów praktykowania takiej formy konsekracji można doszukać się w samych początkach chrześcijaństwa, jeszcze przed pojawieniem się cenobityzmu. Zarówno Dzieje Apostolskie (np. 9, 36-41; 16, 14-15; 21, 9), Listy św. Pawła (np. Rz 16, 1-2; Flp 4, 2-3; 16, 6. 12), jak i pisma autorów wczesnochrześcijańskich (m.in. Tertulian, św. Cyprian, Orygenes, św. Hieronim, św. Jan Chryzostom i inni), wielokrotnie wzmiankują o dziewicach i ascetach, którzy starali się naśladować życie Jezusa Chrystusa. Byli to ludzie świeccy, żyjący w zwyczajnych warunkach, jakie wytyczała ówczesna epoka, jednakże oddawali się głębokiemu życiu duchowemu praktykując głównie modlitwę, ascezę i dzieła miłosierdzia.

* Wydruk w: *Konsekrowani w świecie i dla świata*, „Życie konsekrowane” 5(43)2003, s. 26-33.

Równoległe z dynamicznym rozwojem życia zakonnego, od średniowiecza aż po współczesność nieprzerwanie pojawiają się środowiska ludzi świeckich, pragnących realizować Chrystusowy ideał czystości, ubóstwa i posłuszeństwa nie przez dystansowanie się od świata (*contemptus mundi*), ale właśnie w świecie. Jak podkreśla Kongregacja do spraw Zakonów i Instytutów Świeckich w specjalnym dokumencie informacyjnym z maja 1983 roku, członkowie tychże wspólnot „składają pełną profesję rad ewangelicznych, pozostając w świecie, biorąc udział w zawodach świeckich pracują oni dla jego zbawienia jakby od wewnątrz *in saeculo ac veluti ex saeculo* (w świecie i jakby ze świata)”¹.

Za prekursorów współczesnych instytutów świeckich uważa się w średniowieczu świeckie wspólnoty beginek i begardów, działające w XII-XIII wieku, a nieco później, w XIV i XV wieku także Braci Wspólnego Życia związanych z nurtem *devotio moderna*. W XVI wieku członkinie Stowarzyszenia św. Urszuli, założonego przez św. Anielę Merici († 1540), składały ślub czystości pozostając jednocześnie w domach rodzinnych i angażując się w różne formy apostołstwa, zwłaszcza działalność charytatywną. W okresie rewolucji francuskiej z inicjatywy francuskiego jezuita Piotra Clorivière († 1820) powstało Stowarzyszenie Kapłanów Serca Jezusowego, którego członkowie przez praktykę rad ewangelicznych i wzajemną pomoc duszpasterską dążyli do kapłańskiej doskonałości. Stowarzyszenie to jest pewnego rodzaju prototypem instytutów świeckich kapłańskich.

Na długiej drodze powstawania omawianej tu formy życia konsekrowanego swój znaczący ślad pozostawili Polacy. Wielki

¹ Kongregacja ds. Zakonów i Instytutów Świeckich. Sekcja Instytutów Świeckich, *Dokument informacyjny: Instytuty świeckie*, nr 587, w: *Z Chrystusem w świecie. Wypowiedzi Kościoła na temat instytutów świeckich*, opr. M. Chmielewski, wydanie II, Lublin 2003, s. 170.

zakonodawca — bł. Honorat Koźmiński († 1916), kapucyn, pod koniec XIX wieku w Polsce organizował głównie wspólnoty żeńskie, których członkinie praktykowały rady ewangeliczne w ukryciu, podejmując zwyczajną pracę i zamieszkując w domach rodzinnych. Wskutek odpowiednich uregulowań prawnych wspólnoty te zostały przekształcone w zgromadzenia zakonne niehabitowe. Inny polski ślad na drodze formowania się świeckiej konsekracji wiąże się z osobą ks. Władysława Kornilowicza († 1946). Należał on do czteroosobowej grupy przedstawicieli nowej formy życia konsekrowanego, którzy podczas spotkania w listopadzie 1937 roku w Mediolanie przedstawili Piusowi XI prośbę o prawne usankcjonowanie tej formy życia w Kościele.

Owoce tego spotkania było zorganizowanie w San Gallen w Szwajcarii w dniach 21-22 V 1938 roku kongregacji wszystkich ówczesnych środowisk świeckich, pragnących żyć radami ewangelicznymi. Głównym organizatorem tego spotkania był franciszkanin Agostino Gemelli († 1959), którego zasługi dla powstania instytutów świeckich są nie do przecenienia. Wypracowane wtedy postulaty przyczyniły się do ogłoszenia przez Piusa XII wspomnianej konstytucji apostolskiej *Provida Mater Ecclesia*, uzupełnionej rok później przez tegoż papieża motu proprio *Primo feliciter* (z 12 III 1948) oraz instrukcją Kongregacji do spraw Zakonów *Cum sanctissimus* (z 19 III 1948). Dokumenty te ostatecznie usankcjonowały w Kościele tę formę życia konsekrowanego, nazywając je „instytutami świeckimi”².

Pogłębienie refleksji teologicznej na tą formę życia dokonywało się m.in. w ramach zwoływanych co cztery lata od 1970 roku światowych kongresów instytutów świeckich. Najbliższy,

² Zob. P. Walkiewicz, *Duchowość świeckich konsekrowanych*, Lublin 2003, s. 31-37.

ósmym z kolei taki kongres odbędzie się w dniach 17-21 VII 2004 roku w Częstochowie. Głównym organizatorem tego rodzaju spotkań przedstawicieli instytutów z całego świata jest Światowa Konferencja Instytutów Świeckich (CMIS — *Conferenza Mondiale degli Istituti Secolari*). Powołana do istnienia przez Stolicę Apostolską w 1974 roku, stanowi oficjalne przedstawicielstwo świeckich konsekrowanych wobec Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, jak również miejsce wymiany doświadczeń i koordynacji działań instytutów świeckich z całego świata. Obecnie skupia ona 181 instytutów, obejmujących ponad 38 tysięcy członków, w większości kobiet. W poszczególnych krajach, zwłaszcza tam, gdzie jest większa liczba świeckich konsekrowanych, istnieją Krajowe Konferencje Instytutów Świeckich. W Polsce takie ciało koordynacyjne zostało utworzone w 1995 roku i aktualnie reprezentuje ponad 30 instytutów o łącznej liczbie członków około 1200 osób³.

2. Charakterystyka duchowości świeckich konsekrowanych

Jan Paweł II w adhortacji *Vita consecrata* dobitnie stwierdza, że zaistnienie instytutów świeckich jest dziełem Ducha Świętego, który „wzbudził w naszych czasach nowe formy życia konsekrowanego, pragnąc jak gdyby odpowiedzieć zgodnie z opatrnościowym zamysłem na nowe potrzeby, jakie Kościół napotyka dziś w pełnieniu swojej misji w świecie” (VC 10). Tę nową formę konsekracji w świecie charakteryzują: synteza świeckości i konsekracji, zaangażowanie apostolskie i więzi braterskie.

³ Por. *Statystyka*, „Dla Boga i świata”. Biuletyn Krajowej Konferencji Instytutów Świeckich, grudzień 2001 — kwiecień 2002, s. 71-76

A. Świeckość

Począwszy od konstytucji *Provida Mater Ecclesia* wszystkie dokumenty Kościoła odnośnie do instytutów świeckich⁴ zgodnie podkreślają, iż ich charakterystyczną cechą jest świecki charakter. Świeckość stanowi więc zasadniczą rację bytu i swoiste *novum* tej formy życia konsekrowanego. Co więcej, w duchowości instytutów świeckich świeckość świata zostaje w jakimś sensie zrehabilitowana, i to nie tylko w samym jej rozumieniu, ale także w praktyce. Świeckość, rozumiana jako słuszna autonomia rzeczywistości doczesnej, jest bowiem właściwością świata. Uznanie jej oznacza zarazem uszanowanie stwórczego dzieła Boga, który wszystkie rzeczy uznał za dobre (por. Rdz 1, 31). W tym sensie można powiedzieć, że świecki świat staje się kategorią teologiczną, poprzez którą stale aktualizuje historia zbawienia⁵.

Dla pełniejszego ukazania specyfiki powołania świeckich konsekrowanych ważne jest rozróżnienie między „sekularyzacją” a „sekularyzmem”, jakiego dokonał m.in. Paweł VI w adhortacji *Evangelii nuntiandi*. Czytamy tam, iż sekularyzacja „jest słusznym i prawidłowym, nieobcym wierze i religii usiłowaniem odkrycia w stworzeniu, w każdej rzeczy i w każdym zdarzeniu praw wszechświata, którymi one się rządzą «autonomicznie»; byle tylko umysł bazował na wewnętrznym przekonaniu, że te prawa nałożył im Stwórca” (EN 55). Natomiast sekularyzm — jak uczy ów Papież — jest taką „koncepcją świata, według której całkowicie tłumaczy się on sam, bez potrzeby uciekania się do

⁴ Kompletny zbiór tych dokumentów w liczbie 52. zawiera publikacja pt. *Z Chrystusem w świecie. Wypowiedzi Kościoła na temat instytutów świeckich*, opr. M. Chmielewski, wydanie 2, Lublin 2003.

⁵ C. Rocchetta, *La consacrazione secolare dei laici*, w: *Vita consacrata*, t. 2: *Consacrazione secolare*, red. L. Caimi i inni, Torino 1994, s. 55-82.

Boga, który staje się zbyt czyny, a nawet przeszkadza” (EN 55). Otóż pierwszym i podstawowym zadaniem członków instytutów świeckich jest pozostawanie w świecie i tam realizowanie swojej konsekracji po to, aby z jednej strony ocalić słuszną autonomię rzeczywistości doczesnej, a z drugiej — aby tę rzeczywistość uświęcać. Jak słusznie zauważa ks. Piotr Walkiewicz w swoim studium na temat duchowości świeckich konsekrowanych, świat ma być dla nich właściwym i własnym miejscem dla podążania za Chrystusem⁶. Mają oni w swoim środowisku pracy i zamieszkania odkrywać Bożą obecność, co wymaga od nich szczególnej wrażliwości, czujności i otwartości.

Bardzo często w dokumentach Kościoła i w odnośnej literaturze przywołuje się słynne słowa Pawła VI, skierowane do I Światowego Kongresu Instytutów Świeckich (Rzym, 26 IX 1970): „Bądźcie w świecie, nie ze świata, lecz dla świata. Pan nasz nauczył nas odkrywać w tej formie, która zdaje się być grą słów, Jego misję zbawczą, a zarazem naszą misję. Pamiętajcie, że właśnie ze względu na waszą przynależność do instytutów świeckich macie pełnić misję zbawienia ludzi naszych czasów. Dziś świat was potrzebuje, was — żyjących wśród świata, abyście ukazywali mu drogi wiodące do zbawienia chrześcijańskiego”⁷. Nie chodzi więc o samo bycie w świecie, ale o świadectwo radykalizmu ewangelicznego, które ze swej natury ma apostołską moc. Taki sposób twórczej obecności w świecie można określić mianem „ewangelicznego zaczynu” (por. Mt 13, 33).

Obecność w świecie i dla świata domaga się od świeckich konsekrowanych brania odpowiedzialności za doczesną rzeczywistość na równi z innymi świeckimi w duchu służby, w jakim

⁶ P. Walkiewicz, s. 141.

⁷ w: *Z Chrystusem w świecie*, s. 54.

wykonywana ma być szczególnie praca zawodowa. Praca, a w związku z tym ustawiczne podnoszenie swoich kwalifikacji w celu lepszego służenia ludziom i światu, uznawana jest ona za najważniejszy obowiązek członka instytutu świeckiego.

Uświęcającej obecności w świecie ma służyć konsekracja członków instytutów świeckich, przy czym w jego realizacji świeckość i konsekracja stanowią organiczną syntezę. Na podkreślenie zasługuje to, że członkowie instytutów świeckich w pełnym tego słowa znaczeniu są ludźmi świeckimi i zarazem żyją pełnią konsekracji na mocy profesji rad ewangelicznych. Żaden z tych wymiarów nie może być w jakiś sposób pomniejszony czy podporządkowany. Świeckość i konsekracja tworzą nową teologiczną jakość, w której świeckość ubogacona zostaje przez konsekrację, zaś konsekracja otrzymuje nowy wymiar swej aktualizacji⁸.

Instytuty świeckie — stwierdza Jan Paweł II — „poprzez syntezę świeckości i konsekracji, która jest ich cechą specyficzną, zamierzają przepajać społeczeństwo nowymi energiami Królestwa Chrystusowego i dążyć do przemiany świata od wewnątrz mocą Błogosławieństw” (VC 10). Słusznie więc jego Poprzednik nazwał instytuty świeckie „«doświadczalnym laboratorium», w którym Kościół sprawdza konkretne sposoby układania swoich stosunków ze światem”⁹.

B. Konsekracja

Konsekracja członków instytutów świeckich w swej najgłębszej istocie niczym się więc nie różni od konsekracji osób zakon-

⁸ P. Walkiewicz, s. 164-167.

⁹ Paweł VI, *Do II Zgromadzenia Odpowiedzialnych Generalnych Instytutów Świeckich* (Rzym, 25 VIII 1976), w: *Z Chrystusem w świecie*, s. 117-118.

nych. Natomiast sposób życia tą konsekracją zasadniczo odbiega od stylu zakonnego, właśnie z racji zanurzenia w świat. Profesja rad ewangelicznych jest bowiem nie tylko indywidualną drogą do świętości, ale także profetycznym znakiem. Z uwagi na to, że życie i działalność instytutów świeckich, jako wskazywanie bardziej na Tajemnicę Wcielenia, związana jest z dyskrecją, znak ten nie jest tak wyrazisty i czytelny, jak w przypadku osób zakonnych. Tym bardziej więc wymaga autentycznego świadectwa zakorzenienia w Chrystusie. Dokonało się ono już we chrzcie św., natomiast profesja rad ewangelicznych dopełnia tę pierwszą konsekrację, wspólną dla wszystkich chrześcijan (por. VC 30), radykalizując zobowiązanie dążenia do doskonałości. Z uwagi na to konsekracja świeckiego sprawia, że Chrystus, którego on naśladuje przez czystość, ubóstwo i posłuszeństwo, staje się czynnikiem integrującym całe jego życie¹⁰.

Odnosnie do ślubu czystości świeckich konsekrowanych podkreśla się, że nie może być on ograniczeniem serca, lecz przeciwnie — ma być przeżywany jako uwolnienie w miłości¹¹. Chodzi więc o duchową płodność w podejmowaniu różnych działań, w których wyrażać się ma miłość bliźniego. Ponadto fakt, iż członkowie instytutów świeckich — jak wyżej zaznaczono — żyją w warunkach świeckich, realizacja ślubu czystości jest bez wątpienia o wiele trudniejsza aniżeli w instytutach zakonnych, w których osoba konsekrowana znajduje nie tylko bezpośrednie duchowe wsparcie, ale także czuje się chroniona przez

¹⁰ Zob. M. Chmielewski, *Chrystocentryzm życia konsekrowanego w instytutach świeckich w świetle dokumentów Kościoła*, w: „Do kogóż pójdziemy? Ty masz słowa życia wiecznego” (seria „Homo meditans”, t. 19), red. J. Misiurek, A. J. Nowak, W. Słomka, Lublin 1998, s. 173-187.

¹¹ Zob. M. Poma, *La spiritualità e la missione dei laici nell'esperienza degli istituti secolari*, Milano 1987, s. 31.

noszony habit i pewnego rodzaju kontrolę ze strony wspólnoty. Świecki konsekrowany, częściej narażony na pokusy świata, musi wykazać się wielką dojrzałością wiary, aby duchowość wierności Chrystusowi.

Świecki styl życia sprawia, że również realizacja ślubu ubóstwa przez członków instytutów świeckich różni się od ubóstwa zakonnego. Jak czytamy w jednym z dokumentów, „świecki konsekrowany, który ze względu na swoją sytuację społeczną nie rezygnuje normalnie z posiadania dóbr ani swobodnego ich użytkowania, realizuje ubóstwo przede wszystkim przez postawę wewnętrzną wolności wobec dóbr, a także przez ograniczenie swobody korzystania z tego, co posiada, dysponując tym w duchu zależności, według norm swojego instytutu”¹². Ma zatem prawo do posiadania i zarabiania, jednocześnie jednak zachowując konieczne minimum czuje się zobowiązany do dzielenia swoich dóbr z potrzebującymi, aby w ten sposób — jak zaznacza cytowany dokument — przyczynić się do budowania bardziej sprawiedliwego świata. Trzeba dodać, że ta postawa chętnego dzielenia się z innymi dotyczy nie tylko dóbr materialnych, ale także dóbr kulturalnych i duchowych.

Jak pokazuje praktyka, ślub posłuszeństwa we współczesnym zanarchizowanym świecie, stawia przed świeckimi konsekrowanymi szczególnie trudne wymagania. Nie jest to bowiem posłuszeństwo typu zakonnego, polegającego na bezpośredniej zależności od przełożonego, aczkolwiek w instytutach świeckich taka zależność oczywiście istnieje. Ze względu na zanurzenie w świecie posłuszeństwo świeckich konsekrowanych w istocie polega na szukaniu w całym swym życiu woli Bożej, co wymaga od

¹² Komisja dla Instytutów Świeckich, *Refleksje teologiczne na temat instytutów świeckich*, w: *Z Chrystusem w świecie*, s. 86.

nich szczególnej wrażliwości na „znaki” Bożego działania, objawiające się w różnych sytuacjach życia codziennego: w spotykanych ludziach, w kontaktach zawodowych oraz społecznych itp. Przede wszystkim jednak świeccy konsekrowani odkrywają wolę Bożą wsłuchując się pilnie w głos Kościoła i własnego sumienia. Po tej linii idzie również konieczność subordynacji zawodowej.

C. Apostolstwo

Każdy chrześcijanin przez swoje wszczęcie chrzcielne w Chrystusa uczestniczy w Jego potrójnym posłannictwie: kapłańskim, prorockim i królewskim. Tym bardziej więc świeccy na mocy swojej szczególnej konsekracji zobowiązani są do pełnienia tych funkcji wobec świata, do którego zostali posłani.

Ich misja kapłańska wyrażać się będzie przede wszystkim w tzw. kulcie duchowym, to jest w modlitwie wstawienniczej i składanych ofiarach duchowych, zwłaszcza jeśli łączone są z Eucharystią. Jest ona bowiem „źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego” (por. KL 10. 14), dlatego zarówno dokumenty Kościoła jak i konstytucje poszczególnych instytutów usilnie zachęcają do codziennego w niej udziału i adoracji Najświętszego Sakramentu. Wszystko to ma na celu uświęcenie drugiego człowieka i powierzonego sobie świata.

Jeśli profetyzm polega w istocie na proklamacji słowa Bożego, to świeccy konsekrowani czynią to przede wszystkim poprzez świadectwo życia wobec wierzących i niewierzących, jakich spotykają w swoich środowiskach. Ważnym obszarem ich zaangażowania apostolskiego jest również poszukiwanie prawdy i bronienie jej, a tym samym wykazywanie wszędzie zła i grzechu w celu przewycięzania go miłością i służbą. Chodzi tu przede wszystkim o demaskowanie niesprawiedliwych struktur

życia społecznego i politycznego. Z uwagi na to autorzy zajmujący się problematyką instytutów świeckich wskazują na konieczność objęcia działalnością apostołską współczesnych „areopagów”, a więc środków przekazu, życia społeczno-politycznego, a także dziedziny kultury i sztuki¹³.

Udział w funkcji królewskiej Chrystusa wiąże się ściśle z godnością dziecięctwa Bożego, jakiego dostępują wszyscy ochrzczeni. Toteż pełnienie tej funkcji przez świeckich konsekrowanych oznacza w pierwszym rzędzie uwalnianie i uzdrawianie istniejących warunków, jeżeli one w jakikolwiek sposób uwłaczają godności człowieka¹⁴. Dalej, jest to roztropne kierowanie stworzeniem zgodnie z nakazem Stwórcy, by czynić sobie ziemię poddaną (por. Rdz 1, 28). Chodzi zatem o autentyczny rozwój i postęp, służący człowiekowi. Przede wszystkim jednak królewska godność świeckich konsekrowanych ma się przejawiać w pokonywaniu w sobie skutków grzechu pierworodnego.

D. Wspólnotowość

Liczne i odpowiedzialne zadania apostołskie w świecie świeccy konsekrowani wypełniają jednak nie w oparciu o wspólnotę instytutu czy struktury organizacyjne Kościoła, jak to jest w przypadku instytutów zakonnych, lecz niejako w rozproszeniu, na własną odpowiedzialność. Nie oznacza to, że ta forma życia konsekrowanego odbiega od powszechnej zasady komunijności. Kościół nauczając o życiu konsekrowanym mocno bowiem podkreśla jego wymiar komunijny, czego wyraz dał m.in.

¹³ Zob. Kard. A. Sodano, *Do V Światowego Kongresu Instytutów Świeckich* (Rzym, 27 VII 1992), w: *Z Chrystusem w świecie*, s. 112; P. Walkiewicz, s. 154.

¹⁴ *Refleksje teologiczne...*, s. 80-82.

Jan Paweł w liście apostolskim *Novo millennio ineunte*¹⁵. O ile w odniesieniu do instytutów zakonnych mówi się o życiu wspólnym, które warunkuje funkcjonowanie poszczególnych zakonów i zgromadzeń zakonnych zarówno w wymiarze indywidualnej realizacji rad ewangelicznych, jak i podejmowanych dzieł apostolskich, tak w przypadku instytutów świeckich mówi się o więzach braterskich, które są u podstaw autentycznej komunii danego instytutu. W praktyce oznacza to, że instytuty świeckie z zasady nie prowadzą życia wspólnego w specjalnie przystosowanych do tego domach, ani też nie występują jako podmiot prawny zarówno działań apostolskich w Kościele, jak również inicjatyw o charakterze społecznym. Za ten obszar spraw odpowiedzialność ponoszą poszczególni członkowie instytutu.

Tworzenie więzi braterskich w instytucie świeckim dokonuje się w pierwszym rzędzie poprzez różnego rodzaju wspólne, okresowe lub okazjonalne spotkania formacyjno-duchowe, takie, jak: rekolekcje, dni skupienia, zjazdy studyjne, a także przez korespondencję, indywidualne kontakty, również towarzyskie, itp. Zwłaszcza comiesięczne wspólne dni skupienia dają okazję do weryfikacji ślubów ubóstwa i posłuszeństwa w ramach spotkań członków ze swoimi odpowiedzialnymi, którzy pełnią funkcję indywidualnych przełożonych.

Świecki charakter omawianej tu formy życia konsekrowanego w sposób zasadniczy rzutuje również na sposób budowania więzi wspólnotowych. Typowe dla instytutów świeckich zanurzenie w świecie skłania bowiem do nawiązywania coraz ściślejszych więzi z ludźmi żyjącymi obok. Ma to być budowanie tej

¹⁵ Por. NMI 43-45; zob. M. Gołąb, *Czy zakony są jeszcze Kościołowi potrzebne?*, Kraków 2003, s. 125-197.

solidarności międzyludzkiej, która jest zapowiedzią „nowej ziemi i nowego nieba” (por. Ap 21, 1).

*

W podsumowaniu tej syntetycznej prezentacji duchowości instytutów świeckich na uwagę zasługuje fakt, że dla świeckich konsekrowanych niezwykle ważnym jest pełne miłości zapatrzenie się w przykład Maryi i naśladowanie Jej¹⁶. Ona jest bowiem pierwszą świecką konsekrowaną, która całkowicie oddała się zbawczej misji Chrystusa i Kościoła wobec świata.

¹⁶ Jan Paweł II, *List apostolski do osób konsekrowanych z okazji Roku Maryjnego „Litterae Encyclicae”* (22 V 1988), w: *Z Chrystusem w świecie*, s. 193-203.